

ΑΝΑΓΡΑΦΗ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ
ΤΩΝ ΑΠΟ ΧΡΙΣΤΟΥ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΣΑΝΤΩΝ
ΕΝ ΤΗ, ΝΗΣΩ, ΑΝΔΡΩ.

ΑΠΟ ΖΩΓ'ΙΛΟΥ (362) ΜΕΧΡΙ ΜΗΤΡΟΦΑΝΟΥΣ († 1889)
ΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΥΤΩΝ¹

ΚΑ'

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Β'

Ὁ Γρηγόριος Β' ἔφερε τὸ ἐπώνυμον Δαπόντες τῆς γνωστῆς ἐν Ἄνδρῳ οἰκογενείας, ἄλλοτε ἀνηκούσης εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐκκλησίαν. Τὸν Γρηγόριον τάσσει εὐθὺς μετὰ τὸν Ἀθανάσιον ὁ Κατάλογος τῶν μεταξὺ τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος ἀκμασάντων ἀρχιερέων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὃν ἐξέδωκεν ὁ Κεραμεύς². Ἐν τούτοις ὁ Γρηγόριος φαίνεται διατελέσας δις Ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου. Τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1694, μνημονευόμενος ὡς τοιοῦτος ἐν ἐγγράφοις καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1701 καὶ 1704, διαδεξάμενος τὸν Ναθαναήλ. Ἀρχιεπίσκοπος ὢν Ἄνδρου κατὰ τὸ προμνησθὲν 1704 ἔτος ὁ Γρηγόριος ἦτο μέλος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ φέρεται ὑπογεγραμμένος ἐν τῷ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπὶ πατριαρχοῦ Γαβριήλ τοῦ Γ' ἐκδοθέντι πατριαρχικῷ καὶ συνοδικῷ συγγίλιῳ, δι' οὗ ὁ ἐν Βιταλίῳ τῆς Ἄνδρου ἀρχαῖος ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, τοῦ ἐπιλεγομένου Ξανεμίτη, ἐγένετο σταυροπηγιακὸς καὶ ἠνώθη μετὰ τῆς ἐν Γαυρείῳ μονῆς τῆς Ἁγίας. Διὰ τοῦ σιγγιλλίου τούτου ἐπιτάσσεται πρὸς τούτοις ἡ ἔνωσις τῶν διαφορῶν τοῦ ναοῦ κτημάτων μετὰ τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας, ὅπως οἱ ἐν αὐτῇ πατέρες προνοήσωσι μὲν πρὸς σωτηρίαν τοῦ ναοῦ ἀπὸ τῆς ἀπειλουμένης ἐκ τῆς παλαίτητος αὐτοῦ

1. Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 302.

2. Α Παπαδοπούλου Κεραμεύς, Τακτικὸν τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς κλπ ἐν «Δελτίῳ τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας», τ. Γ' σ. 468-478

καταστροφῆς, φροντίζουσι δὲ πρὸς καλλιέργειαν καὶ βελτίωσιν καὶ αὐξήσιν τῶν κτημάτων τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἅπανα φαίνεται, δὲν ἦσαν εὐκαταφρόνητα¹.

Ἀπομακρυνθέντα δέ, ἄγνωστον τίνος ἔνεκεν, τὸν Γρηγόριον τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ τοῦ θρόνου τὸ 1705, διεδέχθη ὁ Ἀθανάσιος, ἀρχιεπισκοπεύσας μέχρις ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1713, ὅτε ὁ Γρηγόριος φαίνεται ἐπανακτιήσας τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἐνδρου².

ΚΒ'

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΚΑ' ἸΡΗΣ Ο Α'

[1719—1748]

Περὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἐνδρου Διονυσίου Καίρη τοῦ Α' ὁ γράφων ἐδημοσίευσεν ἰδίαν μονογραφίαν, εἰς ἣν καὶ παραπέμπεται ὁ ἀναγνώστης. Βλ. «Θεολογία», τ. Β' (1924), σ. 65—88. Ἐξεδόθη καὶ ἐν ἰδιατέρω τεύχει.

ΚΓ'

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Γ' Ο ΑΠΟ ΤΗΝΟΥ

1748—1750

Κατὰ διασωθὲν πατριαρχικὸν γράμμα τοῦ ἔτους 1748³, ὁ τότε Ἐνδρου ἀρχιεπίσκοπος Διονύσιος χριστολογηθεὶς ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ Τήνου Γρηγορίου, παραμείναντος ὡς ἀρχιεπισκόπου Ἐνδρου μέχρι τοῦ 1750.

ΚΔ'

ΝΕΟΦΥΤΟΣ Β'

[1750—1758]

Ὅ,τι γινώσκωμεν περὶ τοῦ Νεοφύτου εἶνε ὅτι χειροτονηθεὶς ἀρχιεπίσκοπος Ἐνδρου ἐν ἔτει 1750 διετέλεσεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1758.

1. Τὸ σιγίλλιον τοῦτο ἐκδίδομεν ἀλλαχοῦ.

2. Βλ. Δ. Π. Πασχάλη, Χριστιανικὴ Ἐνδρος, ἐν Ἀθήναις 1924, σ. 38—9 καὶ ἐν «Δελτίῳ τῆς Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας», τ. Α' [1924].

3. Ἀθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τ. Δ', σ. 316.

ΚΕ'

ΑΥΞΕΝΤΙΟΣ Β'

[1758]

Ἐν τῷ Νέῳ Κώδικι τῆς ἐν Ἄνδρῳ μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς τὰ Σύρα, σ. 41, ἀναφέρεται ἐν ἔτει 1758 ὁ Αὐξέντιος ὡς ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου. Οὐδεμίαν ἄλλην περὶ αὐτοῦ εἶδησιν ἠδυνήθημεν μέχρι σήμερον ν' ἀρυσθῶμεν.

ΚΣΤ'

ΦΙΛΘΕΟΣ

[1759—1768]

Ὁ Φιλθέος ἐγένετο ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου ἐν ἔτει 1759, ἀμα δὲ τῇ ἐκλογῇ του συνεχάρη αὐτὸν δι' αὐτογράφου ἐπιστολῆς του ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ματθαῖος, ὅστις διετέλει οἰκείως ἔχων πρὸς τὸν Φιλθέον ¹.

Ἀνήγειρε δ' ὁ Φιλθέος ἐξ ἰδίων ἀναλωμάτων τῷ 1859 τὴν ἐν τῷ χωρίῳ Σασᾶ ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου, ἵνα ἐκκλησιαζῶνται οἱ χριστιανοὶ τοῦ χωρίου τούτου, τέως στερούμενοι ναοῦ, ἀφῆσας ἐλευθέρους τοὺς κατοίκους νὰ ὀρίσωσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἱερέα τῆς ἀρεσκείας των, ὑποχρεούμενοι νὰ τελῶσιν ἐνιαυσίως τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Ἄνδρου μίαν λίτραν κηροῦ ².

Ὁ Φιλθέος παρέμεινε ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου μέχρι τοῦ ἐν ἔτει 1768 ἐπισυμβάντος θανάτου του ³.

1. Π. Πασχάλη, Ματθαῖος ὁ Ἄνδριος, πάπας καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης γῆς Αἰγύπτου. Ἐν Ἀθήναις, 1901, σ. 56. — Χρυσσοτόμου Α. Παπαδοπούλου [νῦν ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν], Ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ματθαίου Ψάλτου [1746—1766], «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος» Ἀλεξανδρείας, τ. ΙΖ' [1918], σ. 401—435 καὶ τ. Θ' [1920], σ. 495—614.

2. Κώδικος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἄνδρου καὶ Σύρας φ. 5β.

3. Μητῆ Α. Χαμουδοπούλου, Πατριαρχικαὶ Πινακίδες, «Ἐκκλησ. Ἀλήθεια» Κ)πόλεως, ἔτος β', σ. 234.

ΚΖ'

ΙΩΑΣΑΦ

[1768—1774]

Κατὰ νοέμβριον τοῦ 1768 ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ ἀπὸ Λαρίσης Μελετίου τοῦ Β' προχειρίσθη ἀρχιεπίσκοπος Ἄνδρου καὶ Σύρας ὁ Ἰωάσαφ εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ εἰς τὴν ἀγίῳρω ζῶν μεταστάντος Φιλοθέου.

Ὁ Ἰωάσαφ ἦν ἀνὴρ παιδείας μετεληθώς, κατήγετο δ' ἐξ Αἰγίνης, υἱὸς ὦν τοῦ παπᾶ Γεωργίου Οἰκονόμου. Ἐκ τῶν πρώτων δὲ μελημάτων αὐτοῦ ἅμα ἀναλαβόντος τοὺς οἴακας τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἄνδρου καὶ Σύρας ἦτο ἡ κατάρτισις κώδικος, οὕτινος αὐτῇ ἀπὸ πολλοῦ ἐστερεῖτο. Ἐν τῷ προλόγῳ δὲ τοῦ Κώδικος τούτου, ἀποκιμένου ἐν τῷ τμήματι τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης¹, ὁ Ἰωάσαφ διεκτραγαδεῖ πικρῶς τὴν ἀθλίαν κατάστασιν, εἰς ἣν εὗρε τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ παροικίαν σχετικῶς πρὸς τὴν διατήρησιν τῶν ἀναγκαίων ἀρχείων.

Κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥώσων ἐπὶ Ὀρλώφ κατοχὴν τῶν Κυκλάδων (1770—1774) ὁ Ἰωάσαφ ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ὡς ἀρχιεπισκόπου Ἄνδρου καὶ Σύρας ὑπέγραψε τῇ 13 φεβρουαρίου 1771 ἔγγραφο, ἐν ᾧ ἐδήλου τὴν τελείαν ὑποταγὴν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ ποιμνίου του εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίνην Β' καὶ εἰς τὰς ῥωσικὰς ἀρχάς. «Ὅχι μόνον (λέγεται ἐν τῷ ἔγγραφῳ τούτῳ) ἡμᾶς αὐτοὺς δλοψύχως καὶ εἰλικρινῶς ἀφιεροῦμεν τῇ Αὐτοκρατορικῇ Αὐτῆς Μεγαλειότητι, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐμπιστευθὲν ἡμῖν παρὰ τοῦ θεοῦ ποιμνιον... καὶ μεθ' ὄρκου ὑποσχόμεθα ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συνφδὰ τῇ ὀρθοδόξῳ ἡμῶν πίστει καὶ ἀρχιερατικῇ ἀξιοπρεπεῖά ὄχι μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ διατελῶμεν μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς ἐν παντὶ ἀφορῶντι τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους πιστότατοι καὶ εἰς τὰ διατάγματα τοῦ πληρεξουσίου στρατηγοῦ ἐκλαμπροτάτου κόμητος κυρίου ναυάρχου καὶ λοιπῶν διοικητῶν προθυμότετοι»².

1. Περιγραφὴν τοῦ Κώδικος ἐδημοσίευσεν ὁ Ν. Α. Βέης ἐν τοῖς «Βυζαντινοῖς Χρονικοῖς» τῆς Πετροπόλεως, ἔτ. 1914, σ. 208 κ. ἑ.

2. Κ. Παλαιολόγου, Ἡμερολόγιον Χμετιόβσκη, ἐν περιοδ. «Παρνασσῶ» τ. Η', σ. 242.—Παντελῆ Μ. Κοντογιάννη, Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸν πρῶτον ἐπὶ Αἰκατερίνης Β' ῥωσσοτουρκικόν πόλεμον (1768—1774). Ἐν Ἀθήναις, 1903, σ. 233.

Ὁ Ἰωάσαφ διὰ τὴν συνεχῶν παραινέσεων καὶ διδασκῶν καὶ διὰ τοῦ ἰδίου πρὸ πάντων παραδείγματος ἐπανάφερε τὴν ἀρχαίαν τάξιν καὶ τὴν πειθαρχίαν εἰς τὸν ἐπὶ τῶν προκατόχων τοῦ ἀμελῶς ἔχοντα κληρον τῆς νήσου. Τῇ ἀγίᾳ δὲ καὶ μεγάλη Πέμπτη μεταβαίνων εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς τὰ Σύρα ἐτέλει κατανυκτικῶς κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τὴν τελετὴν τοῦ Νικητῆρος, καθ' ἣν ἐν συρροῇ πυκνοῦ ἐκκλησιασματος ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἰωάσαφ ἐνιπτε τοὺς πόδας δώδεκα πρεσβυτέρων.

Ἐπὶ Ἰωάσαφ δὲ συνέστη τὸ πρῶτον ἐν Ἄνδρῳ συστηματικὸν σχολεῖον ἑλληνικῶν γραμμάτων μετ' ἐμμίσθου τακτικοῦ διδασκάλου ¹.

Ἀρχιεράτευσε δ' ἐν συνόλῳ ὁ Ἰωάσαφ χρόνους ἕξ καὶ ἡμέρας ἑνδεκα. Τῇ 25 δὲ νοεμβρίου 1774 ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ μετὰ φοβερὰν ἀσθένειαν διαρκέσασαν τέσσαρας ὅλους μῆνας. «Οἱ κόποι τοῦ (ἀναγράφεται ἐν τῷ Κώδικι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἄνδρου καὶ Σύρας), οἱ ἀγῶνές του, ὁ ἔνθερος ζῆλος του διὰ τὸ καλὸν καὶ τὴν ὠφέλειαν καὶ τιμὴν ταύτης τῆς ἐπαρχίας, εἶνε μεγάλοι καὶ ἀπερίγραπτοι, εἰς τόσον, ὅπου ἐκ τούτων ἔχασε καὶ τὴν παροῦσαν ζωὴν, ὕστερον ἀπὸ τεσσάρων μηνῶν φοβερὰν ἀσθένειαν. Εὐρισκόμενος δὲ εἰς Χίον χάριν θεραπείας... διέθετο διαθήκην... ἦν τινα ἔγραψεν ἰδίᾳ χειρὶ ὁ πανιερολογιώτατος καὶ σεβασμιώτατος ἅγιος Κορίνθου κῆρ Μακάριος ². . . καὶ ἐλθὼν ἐνταῦθα εἰς τὴν ἐπαρχίαν του παρέδωκε ταύτην ἐσφραγισμένην τῷ ἀγίῳ Σακκελίῳ, ἦτις καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ἠνοιχθῆ καὶ σημειοῦμεν ἐνταῦθα τὰ ὅσα ἀφίνει εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν εἰς μνημόσυνον καὶ ψυχικὴν του σωτηρίαν :

Εἰς τὰ Λιβάδια τὸ πρᾶγμα ὁποῦ ὀνομάζεται *ἐπισκοπή*, καθὼς περικλείεται ἀπὸ τὸν ποταμὸν καὶ ὀλόγυρα ἀπὸ τὸν δρόμον, μὲ ὅ,τι ἔχει μέσα, καὶ μὲ τὸ νερόν του τὸ διωρισμένον τὸ ὁποῖον πρᾶγμα, καθὼς εἶναι ὁμολογούμενον, τὸ ἤϋρεν ὁ μακαρίτης ἀδελφός μου πάντη ἠρημωμένον καὶ ἀνοιχτόν, καὶ κυλλίστραν ὡς εἰπεῖν τῶν ζώων ἀπάντων, καὶ ἐπιμελείᾳ πολλῇ καὶ δαπάνῃ οὐκ ὀλίγη περιέκλεισε καὶ περιετεί-

1. Βλ. *Α. Π. Πασχάλη*, Ἡ ἐν Κάτω Κάστρῳ τῆς Ἄνδρου Σχολὴ Ἑλληνικῶν Γραμμάτων καὶ ἡ ἐν Κορθίῳ τῆς Ἁγίας Γριάδος, ἐν *Δελτίῳ* τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος, τ. Θ' (1926) καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει.

2. Περὶ τοῦ Κορίνθου Μακαρίου τοῦ Νοταρᾶ Βλ. *Κ. Ν. Σάθα*, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σ. 586—88.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τ. Γ'. σ. 109.—*Π. Μ. Κοντογιάννη*. Οἱ Ἕλληνες κλπ. σ. 409—14.

χισεν αὐτό, με τὸ λεγόμενον παστοῦνι ὅπου φαίνεται καὶ με τοὺς τοίχους ἔκτισε τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω ὀσπήτια, ἐφύτευσε ἀμπέλια, καὶ ἄλλα διάφορα δένδρα, κατεσκεύασε κήπους, ἐδιώρισε μέσα παντοτεινὸν γεωργὸν νὰ τὸ καλλιεργῇ καὶ νὰ τὸ φυλάττη με ἕξοδα πολλά. Τὰ ὅσα ἄλλα εἶχε σκοπὸν νὰ καταστήσῃ μέσα εἶναι περιττὸν νὰ τὸ λέγωμεν καὶ ὅλα αὐτὰ με ζῆλον μεγάλον, ὄχι τόσον δι' ἀνάπασυαις ἐδικαῖς του, ἀλλὰ διὰ τοὺς διαδόχους καὶ τὴν καλὴν κατάστασιν καὶ αὐξήσιν τῆς ἐπαρχίας, εἰς ψυχικὴν του σωτηρίαν . . .

Ἔτι τὸ ξύμπλιον πράγμα τὸ καλούμενον *ἔξω ἐπισκοπή* εἰς τὸ πηγάδι καθὼς εὐρίσκεται καὶ μαρτυρεῖται τὸ ὅποιον εἶχε σκοπὸν βέβαιοι ὁ μακαρίτης νὰ τὸ κτίσῃ τοῦτον τὸν χρόνον.

Ἔτι τὸ ἀμπέλι εἰς τὴν δεμοσάν . . . τὸ ὅποιον ἠῤῥήσαμεν ἀρκετά· καὶ εἶναι ἄξιον ἐπιμελείας· διότι πάντοτε τὸ κρασί του γίνεται νόστιμον καὶ καλόν.

Ἔτι τὸ ἀμπέλι *εἰς τὸν στύλον* . . . ὅπερ εἶχε πωλήσει ὁ μακαρίτης Φιλόθεος πρὸς τὸν παπᾶ Βασίλη Γαζῆ, καὶ ὁ μακαρίτης ἀδελφός μου τὸ ἠλευθέρωσε, καὶ ἔλαβε τὸ γράμμα καὶ τὸ ἔσχισεν· ὅμως ὁ παπᾶς παραπονεῖται ἐπειδὴ τὸ ἐφύτευσε, καὶ τὸ ἔκτισε· καὶ ὁ διάδοχος θέλει τὸν διορθώσει.

Ἔτι ἓνα χωράφι εἰς τὴν *Πατριτζαν*, καθὼς τὸ μαρτυροῦν καὶ τὸ ἡξυρουν· τὸ ὅποιον εἶχε το πούλησει καὶ αὐτὸ ὁ μακαρίτης κὺρ Φιλόθεος εἰς τὸν Νικολάκη Ἀθανάσιον καὶ ὁ μακαρίτης ἀδελφός μου τὸ ἠλευθέρωσε καὶ ἔλαβε τὸ γράμμα τοῦ Φιλοθέου καὶ τὸ ἔσχισε· καὶ δεσπόζει τώρα ἡ ἀρχιεπισκοπή.

Ἔτι ἔχει ἓνα κομμάτι ἐκεῖ ὅπου εὐγάνουν οἱ Μεσαριανοὶ τὸ χῶμα διὰ τὰ δώματα· τὸ ὅποιον ἐζήτησε νὰ τὸ κτίσῃ ὁ μακαρίτης ἀδελφός μου, καὶ ἐκεῖνοι ἐστάθησαν ἐμπόδιον δ' ἂν εὐγάνουν χῶμα.

Αὐτὰ ἡξυρῶ πῶς εἶναι τῆς ἐπαρχίας καὶ τὰ ἔξουσίασε καὶ ὁ μακαρίτης ἀδελφός μου εἰς τοὺς ἕξ χρόνους ὅπου ἐνταῦθα ἀρχιεράτευσε, καὶ ἐπειδὴ δὲν εὐφύζετο μήτε κώδιξ, μήτε ὄνομα ποῖος τὰ ἀφιέρωσεν, ὅπου νὰ μνημονεῦεται, ἐδιώρισε ὁ μακαρίτης ἀνωνόμως κἂν νὰ μνημονεύονται εἰς τὴν παρρησίαν οἱ ἀφιερῶσαντες, δηλ. ὑπὲρ τῶν ἀφιερῶσάντων ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ ταύτῃ ἀρχιεπισκοπῇ χωράφια, δένδρα καὶ ἀμπελῶνας. Ὅμοίως κατέγραψεν ἰδιοχείρως του καὶ τὰς ἐλαίας ὅλας τῆς ἐπαρχίας καθὼς φαίνεται εἰς ἔνδειξιν τῶν διαδόχων του· καὶ δέομαι νὰ μὴν ἐκλείπῃ τὸ μνημόσυνόν του.

~~Ὁ διατυχὴς αὐτάδελφος τοῦ μακαρίτου ἁγίου Ἄνδρου κὺρ Ἰωάσαφ, ὁ ὢν ἐκ τῆς νήσου Αἰγίνης υἱὸς πατρὸς Γεωργίου Οἰκονόμου Παντελάκης ἰδιοχείρως ἔγραψα.~~

Τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰωάσαφ μνεία γίνεται καὶ ἐν τῷ Κώδικι τῆς ἐν Ἄνδρῳ Μονῆς τῆς Παναχράντου κατὰ τόδε τὸ σημεῖωμα :

«αψοδ' : Ἐν μηνὶ νοεμβρίῳ κέ' : ἀπεδήμησε πρὸς κύριον ὁ πανιερώτατος καὶ λογιώτατος ἀρχιεπίσκοπος ἅγιος Ἄνδρου κὺρ Ἰωάσαφ ὁ ἐκ τῆς νήσου Αἰγίνης» καὶ ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ εὐρέθη ἀφιερωμένον τὸ ἀρχιερατικὸν αὐτοῦ ἐπανωφόριον εἰς τὴν κυρίαν ἡμῶν θεοτόκον πανάχραντου διὰ τὰ μνημονεύεται ὁ μακαρίτης παρρησία ὅπερ καὶ παρελάβομεν ἀπὸ τὸν αὐτάδελφον τοῦ μακαρίτου λογιώτατον Παντελάκην καὶ εἶη αἰωνία ἡ μνήμη του : αψοε' : Ἰαν. 17» ¹.

Ἐπὶ ἀντιμυσιῶν σφζομένου ἐν τῇ ἐν Γαυρεῖφ τῆς Ἄνδρου Μονῆ τῆς Ἀγίας :

«Ἀντιμύσιον καθιερωθὲν παρὰ τοῦ πανιερωτάτου ἀρχιεπισκόπου Ἄνδρου Κου Κου Ἰωάσαφ ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψοβ'».

Ἐπὶ δὲ χρυσοῦφάντου ἐπιτραχηλίου τῆς ἰδίας Μονῆς ἀναγινώσκεται συνυφασμένη ἡ ἐπιγραφή :

ΙΩΑΣΑΦ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ

Ἐπὶ εἰκόνας δὲ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ σφζομένης ἐν τῷ ἀρχιερατικῷ θρόνῳ τοῦ ἐν τῇ πόλει τῆς Ἄνδρου παλαιοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἀναγινώσκεται ἤδη ἡ ἐπιγραφή :

α ψ ο β'

Ἐναλλοπίσθην, ὡς δεῖς, ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ κανονικῶς ἐγκαινιάσαντός με κυρίου κυρίου Ἰωάσαφ, δες τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων :

Ἡ ἐπιγραφή διὰ κεφαλαιωδῶν γραμμάτων, κατὰ τὸ βυζαντιακὸν ἰδιότυπον ².

Ἐπὶ εἰκόνας δὲ παριστάσης τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, ἀνακειμένης δὲ εἰς τὴν ἐν Μεσαθουρίφ βυζαντινὴν ἐκκλησίαν τῆς Κοιμῆ-

1. Κώδικος τῆς Μονῆς Παναχράντου σ. 177.¹.

2. Βλ. Δημητρε. Π. Πασχάλη, Χριστιανικὴ Ἄνδρος — Andros Sacra. Ἐν Ἀθήναις, 1924, σ. 37 καὶ ἐν Δελτίῳ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, τ. Α', τεύχ. γ' καὶ δ' (1924).

σεως τῆς Θεοτόκου, τὴν κοινῶς ὀνομαζομένην *Λωλὸ Παναγίαν*, σφίζεται ἡ ἐπιγραφή :

Δέησις τοῦ Πανιερωτάτου ἀγίου Ἐκκλησιαστικοῦ Ἄνδρου κυροῦ Ἰωάσαφ. 1769.

Ἐν φ. δὲ 8α τοῦ Κώδικος τῆς Ἐκκλησίας Ἄνδρου σφίζεται πρῶ-
ξις ὑπὸ χρονολογίαν 1771, μηνὶ Σεπτεμβρίῳ, τοῦ Ἰωάσαφ ὡς ἀρχιε-
πισκόπου Ἄνδρου καὶ Σύρας, καθ' ἣν προχειρίζεται εἰς ἀρχιμανδρίτην
ὁ ἐκ Σύρας ἱερομόναχος Νεόφυτος ἔχων κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Ἄνδρου
καὶ Σύρας πάντα τὰ προνόμια, ἅτινα χαίρουσιν ἐν Ρωσσίᾳ οἱ εἰς τὸ
ὑποφύκιον τοῦτο καθεστηκότις. Τὴν ἐποχὴν ταύτην αἱ Κυκλάδες κα-
τεῖχοντο ὑπὸ τῶν Ρώσσω.

Ἐν τῷ αὐτῷ Κώδικι σφίζεται πρῶξις γενομένη ὡσαύτως ἐπὶ ἀρχιε-
πισκόπου Ἄνδρου τοῦ Ἰωάσαφ, δι' ἧς κανονίζονται τὰ κατὰ τὴν δια-
φορὰν μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν *Γεώργη* καὶ *Δημήτρη Μπούμπουρα*,
ἁμφοτέρων ἱερέων, ὡς πρὸς τὴν πατρικὴν τῶν ἐκκλησίαν τῆς *Πανα-
γίας*, τὴν εὐρισκομένην ἐν *Ἀλαμανιᾷ* τοῦ Κορθίου. Φέρει ἡ πρῶ-
ξις χρονολογίαν *αψδ*, ἐν μηνὶ αὐγούστῳ καθ', ὑπογράφονται δ' οἱ ἐξῆς :

† χωροεπίσκοπος Ἄνω Κάστρου

† παπᾶ Γεωργιάκης Κουμαριανὸς

† παπᾶ Νικολὸς Κουμαριανὸς

† παπᾶ Σταματέλος Γουλιερμῆς

† παπᾶ Ἀντώνης Μπούμπουρας

† παπᾶ Νικόλας Μαργαριώτης

† παπᾶ Ἀντώνης Καλογρίδης

† παπᾶ Ἰωάννης Καλογρίδης

† παπᾶ Ἰωάννης Χλωρὸς

† παπᾶ Ἀνδρέας Γονέος

† παπᾶ Γεωργιάκης Κολογρίδης

Μιχάλης Καίρης

Δινάρδος Καίρης

Μιχαλῆς Μπίστης

Δημήτριος Μπίστης

1 Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Μαργαριώτου τούτου μετωνομάσθησαν Μεγαρεῖς
χωρὶς οὐδεμίαν σχέσιν νὰ συνδέη αὐτοὺς πρὸς τὰ Μέγαρα.

Λεονάρδος Καμπανάκης
Θεόδωρος Νταπόντες
Λινάρδος Ντελαγραμμάτικας
Νικόλαος Δημητρίου Μπίσσης
~~Περίκης Καμπάνης~~
Γεώργιος Καμπάνης
Νικόλαος Καμπάνης
Γιαννάκης Ντελαγραμμάτικας

Ἐν φ. 123α τοῦ αὐτοῦ Κώδικος εὑρηται τὸ ἐξῆς συστατικὸν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰωάσαφ ὑπὲρ τοῦ ἱερέως κῦρ Δημητρίου Λουλούδη τοῦ ἀπὸ τὸ Ἄνω Κάστρον :

† Παῦλος, ὁ μέγας τοῦ κυρίου ἀπόστολος, συστατικαῖς ἐπιστολαῖς τοὺς ἱερωμένους ἐφοδιάζεσθαι βούλεται ἀπὸ τῶν αὐτοὺς κεχειροτονηκότων, ὡς σύστασιν τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν· τῷ τοιοῦτῳ τοίνυν καὶ ἡμεῖς παραγγέλματι ὑπέεικοντες, τὸν παρόντα εὐλαβέστατον ἐν ἱερεῦσι κῦρ Δημήτριον Λουλούδην, τὸν ἀπὸ τοῦ Ἄνω Κάστρου τῆς ἐπαρχίας ἡμῶν, διὰ τοῦ παρόντος συνιστῶμεν γράμματος, ὃς παρ' ἡμῖν τῇ χάριτι τοῦ παναγίου πνεύματος, τοῦ τελειοποιῦ θεοῦ, κεχειροτόνηται νομίμως, καὶ κανονικῶς, ἐντὸς τοῦ σεβασμίου ναοῦ τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, τοῦ κοινοῦ καθολικοῦ, ἀναγνώστης, ὑποδιάκονος, διάκονος, καὶ ἱερεύς, ἐν ὠρισμένη δηλαδὴ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ ἐν τῷ Κόρθι, καὶ παριστῶμεν πᾶσι τοῖς πρὸς οὓς ἐπιδημήσει ὁ διαληφθεὶς ἱερεύς, ὅτι τῷ τῆς ἱερωσύνης ἀξιώματι ἐκοσμήθη παρὰ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, μαρτυρηθεὶς παρ' ἀξιοπίστων ἀνδρῶν τοῦ τοιοῦτου ἀξιώματος ἄξιος εἶναι. Δεδώκαμεν δὲ αὐτῷ ἐξουσίαν ἱεουργεῖν ἀκωλύτως ἐν ταῖς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις, καὶ ἐνεργεῖν πάντα τὰ τῆς ἱερωσύνης μετὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παρατηρήσεως, ὡς νενόμισται. Ὅθεν καὶ εἰς σύστασιν αὐτοῦ, καὶ ἀσφάλειαν, γέγονε τὸ παρὸν συστατικὸν τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, καὶ ἐπεδόθη τῷ εὐλαβεστάτῳ διαληφθέντι παπᾷ κῦρ Δημητρίῳ, καταστρωθὲν κᾶν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς ἀγιωτάτης ἡμῶν ἀρχιεπισκοπῆς· ἐν ἔτει σ' ρίφ αψοδ' ἀπριλίου κγ'.

† ὁ ἀνδρου Ἰωάσαφ

Δημοσιεύομεν ὧδε καὶ τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον ἔγγραφον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰωάσαφ, ὅπερ ἀφορᾷ τὴν παρὰ τὰ Ἄποικια τῆς Ἄνδρου παλαιοτάτην ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου, τὴν ἐπιλεγομένην **Καταφυγιώτισαν**.

† "Εμπροσθεν τῆς ἡμῶν ταπεινότητος καὶ τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν ἐνεφανίσθη ὁ παπᾶ κύρ Ἰωάννης πρωτόπαπας, τοῦπίκλην Μηντρινός, λέγοντας ὅτι ἡ ἐκκλησία τῆς ὑπεραγίας μου Θεοτόκου, ἡ λεγομένη Καταφυγιώτισσα¹, ὅπου τὴν σήμερον ἐξουσιάζουσι οἱ πατέρες τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Νικολάου εἰς τὰ Σύρα, ὑπῆρχεν ἐκ προγόνων αὐτοῦ, καὶ ὅτι κατεξουσίαζεν αὐτὴν καρπούμενος τὰ εἰσοδήματα, καὶ δικαιώματα αὐτῆς· τανῦν δὲ οἱ ἄνωθεν πατέρες ἐξουσιάζουσι τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν· ἔτι δὲ φανερώνει καὶ γράμμα περὶ ταύτης πατριαρχικόν, καὶ συνοδικόν, τοῦ μακαρίτου ποτὲ κύρ Γαβριήλ, ἵνα ἐξετάσῃ ἡ ἐμὴ ταπεινότης, ἐὰν οὕτως ἔχῃ ἡ ἀλήθεια μετὰ καὶ τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν, καὶ χρησιμοτάτων ἀρχόντων· ἐρωτήσαμεν λοιπὸν τοὺς ἄνωθεν πατέρας τοῦ μοναστηρίου, τὸν πανοσιώτατον παπᾶ κύρ Θεοδόσιον, τὸν ὀσιώτατον γέροντα κύρ Μελέτιον, καὶ τοὺς λοιποὺς πατέρας, ἐὰν ἔχωσι μαρτυρίας νὰ φέρωσι νὰ μαρτυρήσουν, ἐὰν εἶναι ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Νικολάου ἡ λεγομένη Καταφυγιώτισσα. Καὶ ἔφεραν, πρῶτον μὲν γράμμα τοῦ μακαρίτου κύρ Ναθαναήλ μεμαρτυρημένου, ὄντων ὑπογεγραμμένων καὶ τῶν τότε κληρικῶν καὶ μαρτύρων, οὔτινες ἐμαρτύρησαν ἐν φόβῳ θεοῦ καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ ὅτι ὑπῆρχεν ἡ αὐτὴ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Νικολάου ἀπὸ τὸ ἔκπαλαι, καὶ ἔλαβον οἱ ἄνωθεν πατέρες τὸ δίκαιον κατὰ τὸ ἀχποτ, νοεμβρίου: ιη: οὕτω δὲ ἐκρίθησαν καὶ ἐδικαιώθησαν παρὰ τοῦ ἀρχιερέως ποτὲ κύρ Ναθαναήλ, βεβαιωθὲν τὸ αὐτὸ γράμμα καὶ παρὰ τοῦ πανιερωτάτου, καὶ λογιωτάτου πρώην Ἄνδρου κυρίου κύρ Γρηγορίου· τανῦν δὲ πάλιν ἠθέλησεν ὁ ἄνωθεν παπᾶ Ἰωάννης πρωτόπαπας, ἵνα θεωρηθῇ καὶ τρίτον ἡ αὐτὴ ἀγωγή παρὰ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, κατὰ τὸ γράμμα τὸ πατριαρχικόν ὅπου μᾶς ἔδειξε τοῦ ποτὲ κύρ Γαβριήλ, καθὼς καὶ προείρηται. Ἐρωτήσαμεν οὖν πάλιν τοὺς αὐτοὺς πατέρας, ἐὰν ἔχωσι καὶ τὴν σήμερον μάρτυρας νὰ μαρτυρήσωσι περὶ τούτου· ἔφεραν λοιπὸν μάρτυρας ἀξιοπίστους, τὸν εὐγενέστατον αὐθέντην Σταματέλον Μπίστην, ἡλικίαν ἔχοντα ὑπὲρ ἄνω τῶν ἐβδομηκοντα πέντε ἐτῶν, ἀκόμα καὶ τὸν εὐλαβέστατον ἐν ἱερεῦσι παπᾶ κύρ Ἀντώνιον Μηντρινόν, ἔτι δὲ καὶ τὸν Ἰωάννην Καῖρην, καὶ τὸν Ἀγγελῆ Παρόδον· ὁ δὲ Ἰωάννης Καῖρης ὑπάρχει ἐτῶν π. Οὔτινες

1. Περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης ἐκκλησίας, ἣτις εἶνε ἱστορικὴ καὶ ἐθεοορεῖτο ἄλλοτε θαυματουργός, συνέταξεν ὁ γράφων ἰδίαν μονογραφίαν, ἀπομύνουσαν ἀνέκδοτον.

ἐμαρτύρησαν ἐν φόβῳ θεοῦ καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ, ὅτι ὑπῆρχεν ἡ αὐτὴ ἐκκλησία τοῦ ἄνωθεν μοναστηρίου καὶ ὁ παπᾶ Ἰωάννης δὲν εἶχε ποτὲ νὰ κάμῃ ἀπὸ τὴν Παναγίαν Καταφυγιώτισαν, ἀλλ' ἡ ἐκκλησία αὕτη ἦτο τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἰς τὰ Σύρα, ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως, ὡς ἐκπαλαί διετέλει γινόμενον. Καὶ μηδεὶς τολμήσῃ ἐναντίον φανῆναι, καὶ ἀποξενῶσαι αὐτὴν τοῦ μοναστηρίου τούτου ἢ ἀφαρπάσαι, καὶ ἀποσπάσαι τὸ σύνολον ἄχρι τερμάτων αἰῶνος· δε δ' ἂν ἐπιχειρήσῃ ἀνατρέψαι, καὶ διασεῖσαι τὰ γεγραμμένα, καὶ οἰκειοποιηθῆναι τὸν εἰρημένον ναὸν τῆς Παναγίας Καταφυωτίσης. (οὕτω), ἢ ζημίαν τινὰ προξενήσῃ τοῖς πατράσι τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἱερωμένους μὲν ὄν, ὁποίας ἂν ἔλαχε τάξεως, καὶ βαθμοῦ, ἄργος ἔστω πάσης ἱεροπραξίας καὶ τάξεως, καὶ ἑστερημένος παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ εἰσοδήματος, καταφρονῶν δὲ τῆς ἀργίας, καὶ ἀπὸ θεοῦ ἔστω ἀφωρισμένος, ὡς ὑπόδικος τῇ πάντελει καθαιρέσει, λαϊκὸς δέ, ἀφωρισμένος ἀπὸ θεοῦ, καὶ κατηραμένος, καὶ ἀσυγχώρητος, καὶ ἄλυτος μετὰ θάνατον. Καὶ οὕτως ἀποφαινόμεθα, κατὰ τὸ ἀψξή', ἐν μηνὶ δεκεμβρίῳ κα', ἰνδικτιῶνος α'. Ἐγράφη δὲ τὸ παρὸν γράμμα καὶ ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς ἀγιωτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Ἀνδρου, ὑπογραφέν καὶ ὑπὸ τῶν κάτωθεν ἐντιμοτάτων κληρικῶν :

† ἄνδρου Ἰωάσαφ

Ἐπὼνται διάφοροι ὑπογραφαὶ ὀφικιούχων τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀνδρου καὶ τῶν μαρτύρων.

ΚΗ'

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΚΑ'Ι'ΡΗΣ Ο Β'

[1775—1799]

Προκειμένου νὰ ἐκλεγῇ ὁ διάδοχος τοῦ Ἰωάσαφ, τελευτήσαντος τῇ 25 νοεμβρίου 1774, καὶ τοῦ πατριάρχου, καθ' ἃ διηγεῖται ὁ Σέργιος Μακραιὸς, «τὸ ἴδιον κέρδος διενεργούντος, καὶ ἀπ' ἄλλων ἐπ' ἄλλους τρεπομένου καὶ μεταβάλλοντος»¹, ἐχειροκονήθη τέλος τὴν 8 ἰανουαρίου 1775 ἀρχιεπίσκοπος Ἀνδρου ὁ ἱερομόναχος Διονύσιος Λορέν-

1. Σεργίου Μακραιίου, Ὑπομνήματα ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας [1750-1800] ἐν Κ.Ν.Σάθα Μεσαιωνικῇ Βιβλιοθήκῃ, τ. Γ', σ. 399.

τζου Κατρης, προσενεγκών, καθ' ἃ ἱστορεῖ ὁ Ὑψηλάντης, εἰς τὸ Κοινὸν δέκα πουργεῖα ¹.

Πρῶτος ἀνεψιὸς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀνδρου Διονυσίου Μιχαὴλ Κατρη τοῦ Α' (1719—1748) ἀπεστάλη νέος ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Μιχαὴλ πρὸς ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν περιώνυμον τῆς Πάτμου σχολήν, ἐν ἣ διδάσκαλοι ἦσαν ἐκ τῶν λογάδων τοῦ γένους ὑπὸ Δανιὴλ τὸν Κεραμέα, ὅστις ὑπῆρξε τὸ σέμνωμα τῆς Πατριάδος Σχολῆς, διδάξας καὶ παιδεύσας πολλοὺς ὕστερον ἐν τοῖς γράμμασι διαλάμπαντας Ἕλληνας διὰ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνου· ἡ Πατριάς Σχολὴ προσεῆρχε πάντων τῶν ἄλλων ἐν Ἀνατολῇ παιδευτηρίων, ἀπανταχόθεν δὲ τῆς Ἑλλάδος συνέρρεον εἰς αὐτὴν πάμπολλοι φιλομαθεῖς νέοι, ἐκλυόμενοι ἐκ τῆς ἀγαθῆς τοῦ Κεραμέως φήμης, οὕτως ὥστε ἐν Πάτμῳ, πρυτανεύοντος τοῦ Δανιὴλ, οἱ μαθηταὶ ὑπερέβησαν τοὺς διακοσίους ².

Ἐπιστρέψας ἐκ Πάτμου μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ὁ Διονύσιος καὶ ἰδὼν τὴν παχυλὴν ἀμάθειαν τῶν ἐν Μεσαρίᾳ δημηλικῶν του κατέβαλε πολλὰς προσπάθειάς καὶ κατώρθωσε νάνεγίση σχολεῖόν τι παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Πρὶν ἢ περαιωθῆ τὸ κτίριον ἠρωτήθη παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαὴλ—Τὸ σχολεῖον κτίζεται, ἀλλ' ὁ διδάσκαλος ποῦ εἶνε;—Θὰ εὔρεθῆ καὶ ἐκεῖνος, ἀπεκρίθη ὁ Διονύσιος. Ἀποῦ δὲ τὸ κτίριον ἠτοιμάσθη, ἤρχισεν αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ διδάσκη, ἕως ὅτου εὔρεθῆ, ὡς ἔλεγεν, ὁ κατάλληλος διδάσκαλος. Ἔτσι ἐδίδαξεν ὁ Διονύσιος εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο τῆς Μεσαρίας ἐφ' ἱκανὰ ἔτη, μέχρις οὐ ἐξευρεθέντος τοῦ ζητουμένου διδασκάλου ὁ Διονύσιος, τῇ προτροπῇ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Μιχαὴλ φιλοδοξοῦντος νὰ ἴδῃ αὐτὸν ἀρχιερέα, ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

1. Ἀθανασίου Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, Ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν τὰ μετὰ τὴν Ἄλωσιν [1453—1789]. Ἐκ χειρογράφου ἀνεκδότου τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Σινᾶ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1870, σ. 1540.

2. Περὶ τῆς ἐν Πάτμῳ Σχολῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ διδασκάλων βλ. Κωνσταντινίου τοῦ ἀπὸ Σιναίου, Ἑλλάσσορες Συγγραφαί, ἐν Κωνπόλει, 1866, σ. 467-470.—Περιοδ. «Παρνασσός», τ. II', σ. 559 κ.έ. Μ. Μαλανδράκη, Περὶ τοῦ μεγάλου τοῦ γένους διδασκάλου Μακαρίου τοῦ Καλογερά, τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Πατριάδος Σχολῆς καὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς Σχολῆς ταύτης. Περιοδ. «Ξενοφάνης» τ. Γ' (1905), σ. 39 κ.έ.—Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Πατριάς Σχολή. Ἐν Ἀθήναις 1911—Κλήμεντος Καραγαπᾶ, Ἰάκωβος ὁ Πάτμιος. Ἐν Ἱεροσολύμοις, 1907.—[Τρύφ. Εὐαγγελίδου], Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Πάτμου. «Ἐφημερίς» Ἐρμουπόλεως τῆς 5 δεκεμβρίου 1908.

Μεταφίε εἰς Κωνσταντινούπολιν προσελήφθη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν πατριαρχείων, εἰς ἣν καὶ παρέμεινε μέχρι τῆς χειροτονίας του ὡς ἀρχιεπισκόπου Ἄνδρου.

Καὶ συννοστήθη μὲν ἐν Ἄνδρῳ, ὡς εἶδομεν, ἐπὶ τοῦ ρέκτου καὶ λογίου ἀρχιεπισκόπου τῆς νήσου Ἰωάσαφ τοῦ ἐξ Αἰγίνης σχολεῖον ἑλληνικῶν μαθημάτων, ὡς ὠνομάσθη τοῦτο, ἀλλὰ τελευτήσαντος τοῦ Ἰωάσαφ τὸ σχολεῖον ἐκινδύνευε νὰ διαλυθῇ δι' ἔλλειψιν πόρων πρὸς πληρωμὴν τοῦ διδασκάλου. Εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον δὲ Διονύσιον Καΐτην τὸν Β' ὀφείλεται ἡ πρώτη ἀποτελεσματικὴ μέριμνα περὶ συστάσεως Σχολῆς ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Ἄνδρῳ μετὰ πόρων ὅπως δῆποτε ἐπαρκῶν πρὸς συντήρησιν αὐτῆς καὶ συνελέγη τῇ πρωτοβουλίᾳ του καὶ ποσὸν ἐράνων ἄξιον λόγου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, προφρόνως συνεργοῦντος καὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἀρχοντος καὶ διερμηγέως τοῦ στόλου τῆς κραταιᾶς βασιλείας Νικολάου Μαυρογένους, ὃν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Διονύσιος χαρακτηρίζει ὡς «τὸ ἐγκαλλώπισμα καὶ καύχημα ἅπασῶν τῶν νήσων»¹.

Τῷ 1793 μικροῦ δεῖν νὰ πέσῃ θῦμα ὁ Διονύσιος συκοφαντικῆς πλεκάνης καὶ ἐπὶ ἄλλαις αἰτιάσεσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ τεχνηέντως ἐξυφανθείσης κατηγορίας ἐπὶ ἀκολασίᾳ, ἣν ἐπλαστούργησαν κατ' αὐτοῦ οἱ πολιτικοὶ ἀντίπαλοι τοῦ ἀνεψιοῦ του πρώην κοτζάμπασῆ Λορέντζου Μ. Καΐτη. Ἐστάλη δὲ τότε καὶ πατριαρχικὸς ἔξαρχος ἐν Ἄνδρῳ ὅπως ἐνεργήσῃ σχετικὰς ἀνακρίσεις.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ ἐκπεσὼν τῆς ἀρχῆς Λορέντζος Καΐτης εὐρίσκετο ἐν διωγμῷ καὶ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ὑποστηρίζοντος αὐτὸν λόγῳ τῆς στενῆς συγγενείας ἀρχιεπισκόπου οἱ σκευωρήσαντες τὴν δολοπλοκίαν ἀντίπαλοί του ἐπεδίωκον νὰ πλήξωσι καιρῶς αὐτὸν τὸν ἐπικίνδυνον ἀντίπαλον. Καὶ πρὸς στιγμὴν μὲν διὰ τῶν προσκομισθέντων ψευδομαρτύρων, ἰδίως γυναικὸς τινος ἐξ Ἄρρης, ἣτις κατέθεσεν ὅτι δελεασθεῖσα παρεσύρθη εἰς ἀθεμίτους σχέσεις μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ἠδυνήθησαν νὰ ἐπισκοτίσωσι τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' εὐθὺς κατόπιν διέλαμψεν αὕτη λαμπρῶς καὶ ἀπεδείχθη ἡ πλήρης ἀθωότης τοῦ χρη-

1. Βλ. *Δημητρίου Π. Πασχάλη*, Ἡ ἐν Κάτω Κάστρῳ τῆς Ἄνδρου Σχολὴ Ἑλληνικῶν Γραμμάτων καὶ ἡ ἐν Κορθίῳ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παιδείας ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ Τουρκοκρατίας. «Δελτίον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἔθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος», τ. Θ' (1926) καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει.

στοῦ ἱεράρχου, πάντων τῶν κατοίκων τοῦ Ἄρνά δι' ἀναφορᾶς τῶν πρὸς τὸν πατριάρχη καταξάντων τοὺς συκοφάντας καὶ ἀποδειξάντων τὰ ἐλατήρια, ἅτινα ἐκίνησαν τοὺς διαβολεῖς ¹. Ἦσαν καὶ τότε δυστυχῶς συγκαὶ καὶ ἐν Ἄνδρῳ καὶ ἄλλοῦ τῆς τσοροκρατουμένης Ἑλλάδος τοιαῦτα διαβολικὰ ἐνεργεῖα, ὅπως καὶ σήμερον ἀκόμη δὲν εἶνε σπάνια παρόμοια σκευωρία καὶ πλεκτάναι, τῶν ὁποίων θύματα συνηθῶς κινδυνεύουσι νὰ πέσωσι οἱ τὸ καθήκον ἐπιτελοῦντες ἔντιμοι καὶ ἐνάρετοι, ὅταν μάλιστα συμβῇ νὰ συντρέξωσι καιροὶ χαλεποὶ καὶ ἀνώμαλοι πολιτικαὶ περιστάσεις.

Ὁ εἰς Ἄνδρον ἀποσταλεὶς πατριαρχικὸς ἔξαρχος Μακάριος, παρωθούμενος ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀντιπαλῶν τῆς οἰκογενείας Καίτη διεξῆγε πᾶν ἄλλο ἢ ἀμερολήπτως τὰς κατὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Διονυσίου ἀνακρίσεις. Διαμαρτυρηθέντος δὲ τοῦ Διονυσίου ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἐμπαθεῖ ἐνεργείᾳ τοῦ ἔξαρχου, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Νεόφυτος ὁ Ζ' ἀπηύθυνε πρὸς τὸν ἔξαρχον τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον ἐγγράφον :

† Νεόφυτος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἡμέτερε ἱεροδιακоне καὶ εἰς Ἄνδρον ἔξαρχε Μακάριε, χάρις εἴη σοι, καὶ εἰρήνη παρὰ θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχὴ, εὐλογία, καὶ συγχώρησις. Το ἀπὸ κ' τοῦ παρελθόντος ἀπριλλίου γεγραμμένον πρὸς ἡμᾶς γράμμα σου ἐλάβομεν, καὶ εἶδομεν τὰ ἐν αὐτῷ. Ἐπειδὴ ὁμως καὶ γράφει ὁ ἅγιος Ἄνδρου τάναντία τῶν παρὰ σοῦ γραφομένων, καὶ προβάλλει μυρία κατὰ σοῦ δικαιολογούμενος, διὰ τοῦτο στέλλομεν ὀπίσω τὸ ἴδιόν σου γράμμα, περικλειόμενον ἐν τῇ παρουσίᾳ ἡμῶν πατριαρχικῇ ἐπιστολῇ, καὶ ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν σφοδρῶς, ὅπου τὰ ὅσα περιγράφεις ἐν τῷ παρόντι γράμματί σου αὐτὰ ταῦτα νὰ γραφῶσι εἰς ἀναφορὰν, ἢ ὁποία νὰ ὑπογραφῇ πεπαρησιασμένως, καὶ ὄχι κρυφίως ἀπὸ ὄλους τοὺς αὐτόθι χριστιανούς, ἱερωμένους καὶ λαϊκοὺς, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς προκρίτους, θέλομεν ὁμως νὰ περιέχῃ ἢ ἀναφορὰ ὄλην τὴν ἀλήθειαν χωρὶς τινος δολιότητος ἢ φιλοπροσωπίας καὶ χάριτος ἢ ἄλλου τινὸς πάθους, ὡσὰν ὅπου ἐν βάρει ἀργίας ἀσυγγνώστου, καὶ ἀλύτου ἀφορισμοῦ τοῦ ἀπὸ θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος ἀποφαίνομεθα κατὰ σοῦ καὶ κατ' ἐκείνων ὅπου ἤθελαν τολμήσει νὰ ὑπογράψουν

1. Βλ. τὰς παρὰ τῷ γράφοντι σφραγισμένας ἐπιστολάς τοῦ κοτζάμπαση Λορέντζου Μ. Καίτη πρὸς τὸν ἐν Κων/πόλει ἀδελφόν του ἱερομόναχον Ζαχαρίαν Καίτην, ἀρχιδιάκονον τοῦ Ἁγίου Ἄρτης καὶ εἰτα ἐκκλησιαστικῶς προΐστάμενον τῆς Ἐκκλησίας Ἑλπίδος εἰς Κοντοσκάλι.

εἰς ψευδῆ καὶ ἀνύπαρκτα πράγματα Καὶ ταύτης γενομένης τῆς ἀναφορᾶς ἐν ἀληθείᾳ καὶ ὑπογραφομένης παρ' ὄλων φανερά, νὰ παραλάβῃς αὐτὴν εἰς χεῖρας σου καὶ εὐθύς νὰ κινήσῃς νὰ ἔλθῃς ἐνταῦθα, νὰ ἔχῃς δὲ μαζί σου καὶ τὸ αὐτὸ γράμμα σου ὁμοῦ μὲ τὴν παρούσαν πατριαρχικὴν ἡμῶν ἐπιστολὴν, ὅπου ἐρχόμενος ἐνταῦθα νὰ παρουσιάσῃς ἐνώπιον ἡμῶν ἐπὶ συνόδου, καὶ ἤξευρε ὅτι ἔχεις νὰ καθυποβληθῇς εἰς φρικτὰ ἐπιτίμια, καὶ ἐκκλησιαστικὰς ἀλύτους ἀρὰς δι' ἐπιτραχηλίου καὶ ὀμοφορίου ἐὰν γράψῃς ψευδῆ ἢ εἴπῃς τὰναντία τῆς ἀληθείας, διὸ πρόσεχε καλῶς ἵνα μὴ πάθῃς τὰ τοιαῦτα δεινὰ. Ὁ δὲ ἅγιος Ἄνδρου προσκλαιόμενος κατὰ σοῦ πρὸς τοὺς ἄλλοις προβάλλει καὶ τοῦτο, ὅτι προθεωρημένας ὑποθέσεις παρὰ τῆς θεοφιλίας του ἀναθεωρεῖς, καὶ ἀνακρίνεις, καὶ ἄλλως ἀποφασίζεις ἐναντιούμενος, τὸ ὅποιον ὄρα καλῶς νὰ μὴ τύχῃ νὰ κάμῃς, ὅτι ἔχεις νὰ ἀποδοκιμασθῇς παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ εἰς ὅσα εἶσαι διωρισμένος ἐκεῖνα νὰ ἐξετάσῃς καὶ ὄχι περαιτέρω, νὰ μὴ τολμήσῃς δὲ νὰ λάβῃς οὐδὲ ὄβολον παρὰ τοῦ ἁγίου Ἄνδρου διὰ τὰ συνοικεσία, ὡσαύτως δὲν θέλομεν οὐδὲ ὄβολον νὰ λάβωμεν παρὰ τῶν μοναστηριακῶν πατέρων λόγῳ ρουσφετίου, ἀλλὰ νὰ ζητήσῃς καὶ νὰ λάβῃς παρ' αὐτῶν ἀνυπερθέτως τὰ σιγίλλιδῆ γράμματα καὶ νὰ τὰ ἀνακαινώσωμεν, καὶ τότε λαμβάνομεν δικαίῳ τῷ λόγῳ τὸ ψαλτικὸν μας, καὶ τὰ λοιπὰ περὶ τούτων συνειθισμένα ἔξοδα.

Οὕτω λοιπὸν θέλεις ποιῆσαι καθὼς σοὶ γράφομεν ἐξ ἀποφάσεως, καὶ εὐθύς, χωρὶς νὰ φέρῃς ταραχὰς καὶ σκάνδαλα, νὰ κινήσῃς καὶ νὰ ἔλθῃς ἐνταῦθα, ἐπιφέρων τὴν ρηθείσαν κοινὴν ἀληθῆ ἀναφορὰν καὶ τὰ εἰρημένα σιγίλλιδῆ τῶν μοναστηρίων μας γράμματα, διὰ νὰ τὰ ἀνακαινώσωμεν μὲ τὸν τρόπον, ὃν ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν. Συμπεραίνου-
μεν δὲ ὅτι βέβαια ἀπήλθες εἰς Εὐρίπον, καὶ ἐκεῖθεν ἦλθες αὐτόθι εἰς Ἄνδρον. Τί ἔκαμες ὁμοῦς ἐκεῖ, πῶς ἐφέρθῃς, καὶ τίνι τρόπῳ ἐνήργησας τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν γράμματα, περὶ τούτων οὐδεμίαν πληροφορίαν ἔχομεν, καὶ τοῦτο εἶνε δεῖγμα σαφέστατον τῆς ἀνοησίας καὶ ἀκαταστασίας σου, καὶ περιμένομεν νὰ πληροφορηθῶμεν περὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐν Εὐρίπῳ ὅταν παρασταθῇς ἐνώπιον ἡμῶν. Καὶ λοιπὸν ποιήσον κατὰ τὰ γραφόμενα ἀνυπερθέτως καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη σοι.

αψ' ἰγ' μαίτου κγ'

Ὁ Διονύσιος, ἀνὴρ λόγιος, ἠγάπησε τὴν παιδείαν καὶ ἠγωνίσθη, νὰ μεταλαμπαδεύσῃ αὐτὴν ἐν τῇ γενετείῳ του. Καταλιπὼν δ' ἐν Ἄνδρῳ μνήμην ἀγαθὴν μετέστη πρὸς τὴν ἀγῆρω ζῶν τῇ 2 αὐγούστου τοῦ 1799.

(Ἐπεται συνέχεια)

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ